

РОЗДІЛ 2 МЕХАНІЗМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

УДК 351

DOI <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2023.5.4>

Акімова Людмила Миколаївна,

доктор наук з державного управління, професор,

Заслужений працівник освіти України,

професор кафедри трудових ресурсів і підприємництва

Національного університету водного господарства та природокористування

ORCID ID: 0000-0002-2747-2775

Майстренко Катерина Миколаївна,

кандидат наук з державного управління,

доцент кафедри публічного адміністрування

Міжрегіональної академії управління персоналом

ORCID ID: 0000-0001-8586-9271

Акімов Олександр Олександрович,

доктор наук з державного управління, професор,

Заслужений економіст України,

професор кафедри публічного адміністрування

Міжрегіональної академії управління персоналом

ORCID ID: 0000-0002-9557-2276

АНАЛІЗ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ТА ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО ДІТЕЙ-СИРІТ В ПРИЙОМНИХ СІМ'ЯХ

ANALYSIS OF INTERNATIONAL STANDARDS AND STATE POLICY REGARDING ORPHAN CHILDREN IN FOSTER FAMILIES

Стаття присвячена дослідженню та аналізу міжнародних стандартів та політик, які стосуються дітей-сиріт та їхнього віднесення до прийомних сімей. Аналіз передбачає вивчення міжнародних конвенцій та угод, що регулюють права та захист дітей-сиріт, а також дослідження державних програм та законодавства, які визначають політику прийому дітей-сиріт в сім'ї. Результати аналізу можуть бути корисними для вдосконалення законодавства та політик, спрямованих на покращення долі цих дітей та забезпечення їхнього гідного життя в прийомних сім'ях. Наголошено на аналізі міжнародних стандартів та державної політики стосовно дітей-сиріт в прийомних сім'ях дозволяє виявити важливі аспекти захисту та підтримки цієї вразливої групи дітей. Вивчення міжнародних конвенцій та угод допомагає з'ясувати стандарти, які мають бути дотримані національними урядами з метою забезпечення прав та добробуту дітей-сиріт. Досліджено, що державну політику в даній області дозволяє оцінити ефективність інституційних заходів та програм, спрямованих на підтримку прийомних сімей та дітей-сиріт. Знання про існуючі закони та програми дає можливість виявити прогалини у реалізації політики та визначити можливі шляхи їх виправлення. Визначено, що аналіз є ключовим етапом для забезпечення високого рівня захисту та підтримки дітей-сиріт в прийомних сім'ях і сприяє розвитку національних стратегій, спрямованих на поліпшення їхньої долі та гарантує їхнє право на щасливе та стабільне дитинство. Підкреслено, що різні аспекти догляду за дітьми-сиротами та їхньої інтеграції в сім'ї та суспільство. Основний акцент зроблено на створенні безпечного та підтримуючого середовища для цих дітей, а також на важливості надання їм емоційної підтримки та розвитку соціальних навичок. Обґрунтовано, що роль фінансової підтримки, медичної допомоги та освіти для прийомних сімей та дітей, а також необхідність систематичного моніторингу та оцінки для забезпечення дотримання стандартів та політики в цій галузі. Наголошено на важливості розвитку соціальної свідомості стосовно прав і потреб дітей-сиріт, і висунуто пропозиції щодо популяризації прийому дітей-сиріт в сім'ях та освіти громади з цієї теми.

Ключові слова: державна політика, державне управління, діти-сироти, міжнародні стандарти, медична допомога, психологічна підтримка, соціальна робота, соціальна підтримка, фінансова допомога.

The article is devoted to research and analysis of international standards and policies related to orphans and their assignment to foster families. The analysis involves the study of international conventions and agreements that regulate the rights and protection of orphans, as well as the study of state programs and legislation that determine the policy of receiving orphans into families. The results of the analysis can be useful for improving legislation and policies aimed at improving the fate of these children and ensuring their dignified life in foster families. Emphasis is placed on the analysis of international standards and state policy regarding orphans in foster families, which allows us to identify important aspects of protection and support for this vulnerable group of children. Studying international conventions and agreements helps to clarify the standards that must be met by national governments in order to ensure the rights and well-being of orphans. It has been studied that the state policy in this region allows to evaluate the effectiveness of institutional measures and programs aimed at supporting foster families and orphans. Knowledge of existing laws and programs makes it possible to identify gaps in policy implementation and identify possible ways to correct them. It is determined that the analysis is a key stage for ensuring a high level of protection and support for orphans in foster families and contributes to the development of national strategies aimed at improving their fate and guaranteeing their right to a happy and stable childhood. It is emphasized that various aspects of caring for orphans and their integration into families and society. The main emphasis is on creating a safe and supportive environment for these children, as well as on the importance of providing them with emotional support and developing social skills. It is justified that the role of financial support, medical care and education for foster families and children, as well as the need for systematic monitoring and evaluation to ensure compliance with standards and policies in this field. The importance of the development of social awareness regarding the rights and needs of orphans was emphasized, and proposals were put forward to popularize the reception of orphans in families and educate the community on this topic.

Key words: public policy, public administration, orphans, international standards, medical care, psychological support, social work, social support, financial assistance.

Постановка проблеми. Проблема стосується дітей-сиріт та їхнього долі у суспільстві. Діти, які втратили біологічних батьків і потрапили в систему догляду, зазвичай переживають складні та вразливі ситуації. Проблема полягає у створенні безпечного та підтримуючого середовища для дітей-сиріт у прийомних сім'ях. Це вимагає не лише фінансової підтримки, але й емоційної та психологічної допомоги для цих дітей та прийомних батьків. Також стосується доступності медичної допомоги та освіти для прийомних дітей. Для їхнього забезпечення основними послугами необхідні відповідні програми та медичні страховки, а також розвинута освітня інфраструктура.

Необхідність систематичного моніторингу та оцінки, щоб переконатися, що стандарти догляду за дітьми-сиротами дотримуються. Це включає в себе регулярний аналіз умов та якості догляду, а також корекцію недоліків і проблем. Проблема полягає у низькій рівні соціальної свідомості стосовно прав та потреб дітей-сиріт та популяризації прийому дітей-сиріт в сім'ях. Недостатня увага до цієї проблеми може призвести до соціальної відчуженості та стигми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти проблеми ролі аналізу міжнародних стандартів та державної політики щодо дітей-сиріт в прийомних сім'ях досліджували, такі науковці, як: О. Бурлак, І. Доля, Л. Князька, Є. Пліско, В. Тищенко та інші.

Мета статті. Метою статті є порівняння міжнародних стандартів та державної політики щодо дітей-сиріт, які перебувають в прийомних сім'ях, з метою виявлення можливих диспропорцій,

недоліків та визначення напрямів для покращення національної системи захисту прав дітей.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасному світі питання захисту прав дітей, особливо тих, хто залишився без батьківського піклування, набуває особливого значення. Діти-сироти заслуговують на особливу увагу та підтримку як з боку держави, так і міжнародної спільноти. Розміщення дітей-сиріт в прийомних сім'ях вважається однією з найефективніших форм забезпечення їх стабільного розвитку та соціалізації. Втім, ця практика потребує чіткої регламентації, щоб гарантувати права та інтереси дитини.

Варто зосередитися на міжнародних стандартах, що регулюють питання прийому дітей-сиріт у сім'ї, а також на державній політиці різних країн у цій сфері. Це дозволить нам краще розуміти, які підходи вважаються оптимальними на міжнародному рівні, та як держави адаптують ці рекомендації до національних реалій.

Доречно зазначити думку вченого Л. Князька [10, с. 63–69], що аналіз міжнародних стандартів і державної політики, щодо дітей-сиріт в прийомних сім'ях є важливою складовою для забезпечення прав та добробуту цих дітей. Варто розглянути таблицю, що надає загальний огляд основних аспектів цього аналізу та висвітлює, як міжнародні стандарти взаємодіють з державною політикою для створення умов для дітей-сиріт у прийомних сім'ях. Міжнародні стандарти, такі як Конвенція про права дитини ООН (далі – КПД) і Міжнародний стандарт прийому догляду, виступають як орієнтир для розробки державних стратегій та надання дітям-сиротам можливості

отримати гідний догляд та розвиток в сімейному оточенні. Державна політика, в свою чергу, має завдання реалізувати ці стандарти та забезпечити практичне втілення їх у життя.

Крім цього, нижче наведено порівняльну таблицю міжнародних стандартів та державної політики щодо дітей-сиріт в прийомних сім'ях для кращого розуміння цього питання.

Таблиця 1

Аналіз міжнародних стандартів та державної політики щодо дітей-сиріт в прийомних сім'ях

Аспект	Міжнародні стандарти	Державна політика
Конвенція про права дитини ООН	визначає права дітей-сиріт та їхню захищеність в прийомних сім'ях	встановлює обов'язки держави щодо виконання КПД та механізми його реалізації
Міжнародний стандарт прийомного догляду	надає настанови щодо умов проживання, освіти та психосоціальної підтримки в прийомних сім'ях	визначає стандарти та процедури для прийому дітей-сиріт в прийомні сім'ї, а також ролі органів опіки та соціальних служб
Правові аспекти	встановлює правові стандарти та зобов'язання стосовно дітей-сиріт та прийомних сімей	описує законодавство, що регулює усиновлення та права дітей та батьків в прийомних сім'ях
Психо-соціальний підхід	визначає психологічну підтримку та розвиток дітей-сиріт в прийомних сім'ях	включає в себе програми та підходи до психосоціального розвитку дітей, які знаходяться в прийомних сім'ях
Фінансова підтримка	надає вказівки щодо фінансової підтримки прийомних сімей та доступності медичної допомоги та освіти	визначає рівень фінансової підтримки, яку надає держава прийомним сім'ям, та механізми її надання
Моніторинг і оцінка	вказує на необхідність систематичного моніторингу та оцінки реалізації стандартів для дітей-сиріт	визначає механізми контролю та моніторингу, щоб забезпечити дотримання політики та стандартів
Соціальна свідомість і освіта	вказує на важливість розвитку соціальної свідомості щодо прав і потреб дітей-сиріт	визначає заходи для популяризації прийому дітей-сиріт в сім'ях та освіти громади щодо цієї теми

Складено та узагальнено на основі аналізу джерела [10].

Зазначено, що міжнародні стандарти, такі як конвенція про права дитини ООН і Міжнародний стандарт прийому догляду, встановлюють загальні принципи і вимоги щодо дітей-сиріт, незалежно від їхнього місця проживання.

Державна політика повинна відповідати цим міжнародним стандартам і враховувати конкретні потреби та контекст кожної країни [1–4]. Крім цього, психосоціальний підхід та фінансова підтримка грають важливу роль у створенні здорового та гідного середовища для дітей-сиріт. Моніторинг і оцінка є необхідними для забезпечення виконання стандартів та політики та для виявлення можливих недоліків. Розвиток соціальної свідомості та освіта громади є ключовими елементами для підтримки прийому дітей-сиріт в прийомні сім'ї.

На думку вченого О. Сьоміна [13], варто більш детально розглянути, як конвенція про права дитини ООН визначає права дітей-сиріт та їхню захищеність у прийомних сім'ях та як вона встановлює обов'язки держави щодо її виконання та механізми реалізації:

– *права дітей-сиріт*: КПД визнає, що діти-сироти, як і всі інші діти, мають право на життя, виживання та розвиток. Вона визначає права, такі як право на ім'я та громадянство, право на усиновлення або прийом у виховний заклад, і право на збереження своїх особистих відносин і ідентичності;

– *захищеність у прийомних сім'ях*: конвенція визнає, що прийомні сім'ї можуть забезпечити дітям-сиротам гідні умови для розвитку і виховання. Вона встановлює, що в прийомних сім'ях повинні дотримуватися ті ж принципи та стандарти, що і в біологічних сім'ях. Діти, що перебувають в прийомних сім'ях, мають право на захист від будь-якого виду насильства, знедоленості та дискримінації;

– *обов'язки держави*: накладає на держави-учасниці обов'язок забезпечити захист і добробут дітей-сиріт, включаючи тих, які перебувають в прийомних сім'ях. Держави повинні забезпечити, щоб законодавство і політика були відповідними міжнародним стандартам і принципам КПД;

– *механізми реалізації*: конвенція визначає, що держави повинні створити механізми для моніторингу і контролю над дотриманням стандартів щодо дітей-сиріт у прийомних сім'ях. Це може включати в себе утворення незалежних органів, які відповідають за дотримання прав дітей-сиріт і ефективність діяльності прийомних сім'ях.

Варто зазначити, що конвенція про права дитини ООН є важливим міжнародним інструментом, який створює основу для захисту прав та

добробуту дітей-сиріт, зокрема тих, які перебувають у прийомних сім'ях. Вона закликає держави приймати заходи для забезпечення оптимальних умов для розвитку цих дітей та враховувати їхні індивідуальні потреби та інтереси.

Необхідно звернути увагу на думку вченого О. Мордана [11, с. 75–83], що міжнародний стандарт прийомного догляду є ключовим документом, який надає настанови та встановлює стандарти для прийому дітей-сиріт в прийомні сім'ї.

Крім цього, що стандарт визначає необхідні умови, які повинні бути забезпечені в прийомних сім'ях для дітей-сиріт. Це може включати в себе забезпечення безпечного і комфортного житла, достатнього харчування, доступу до медичної допомоги і засобів особистої гігієни. Стандарт встановлює права дітей-сиріт на отримання освіти в прийомних сім'ях. Він наголошує на важливості забезпечення доступу до якісної освіти та підтримки у навчанні, враховуючи індивідуальні потреби та здібності дітей.

Доречно наголосити, що стандарт враховує психологічні та емоційні потреби дітей-сиріт. Він рекомендує забезпечити психосоціальну підтримку та психологічну допомогу для дітей, які перебувають в прийомних сім'ях, особливо тих, які можуть мати травматичний досвід [14–16]. Ще, стандарт визначає процедури та вимоги для прийому дітей-сиріт в прийомні сім'ї. Це може включати в себе процес відбору та оцінки потенційних прийомних батьків, а також встановлення прав та обов'язків обох сторін – дітей та прийомних батьків. Визначає ролі та обов'язки органів опіки та соціальних служб у відносинах з прийомними сім'ями і дітьми-сиротами. Це включає в себе нагляд, моніторинг та підтримку, щоб забезпечити дотримання стандартів і захист прав дітей.

Отже, міжнародний стандарт прийому догляду виступає як важливий документ, який сприяє створенню умов для оптимального фізичного, психологічного та соціального розвитку дітей-сиріт в прийомних сім'ях. Він допомагає забезпечити, щоб процес прийому був відповідним, ефективним і спрямованим на благо дитини.

Окремо необхідно відмітити думку вчених Є. Пліска та В. Тищенко [12], які вважають, що правові аспекти стосовно дітей-сиріт та прийомних сімей визначають, яким чином суспільство має ставитися до цих дітей та їх нових родин. Це набір правил і норм, які створені для захисту інтересів дітей та забезпечення їх благополуччя. Існує законодавство, яке регулює усиновлення. Це означає, що не кожен може просто взяти дитину і усиновити. Спочатку потрібно пройти певну

процедуру, яка включає перевірку потенційних батьків, їх житлові умови, фінансову стабільність тощо.

Крім того, закон також охороняє права дітей у прийомних сім'ях. Наприклад, у них є право на освіту, медичне обслуговування і звичайно, на любов і підтримку від своєї нової родини. Прийомні батьки також мають свої права, але водночас і обов'язки перед своєю прийомною дитиною. Вони повинні забезпечувати її, виховувати і надавати всі необхідні умови для розвитку. Отже, ці правові аспекти існують для того, щоб кожна дитина-сирота могла знайти сім'ю, яка подбає про неї, а нові батьки знали свої права та обов'язки.

Слід також зазначити, що психосоціальний підхід до підтримки та розвитку дітей-сиріт в прийомних сім'ях зосереджується на двох важливих аспектах: психологічному благополуччі дитини та її соціальній адаптації.

Таблиця 2

Програма психологічної підтримки та соціальної адаптації для дітей в прийомних сім'ях

Психологічна підтримка	Соціальна адаптація
Емоційний комфорт:	Навички спілкування:
– створення безпечного середовища – забезпечення тепла і зрозумілості.	– тренінги і заняття – розвиток соціальних навичок
Консультації з психологом:	Групова робота:
– допомога у розібранні почуттів та переживань	– участь у групових заняттях і клубах – знаходження нових друзів – встановлення взаємин з ровесниками
Розвиток самоповаги:	Залучення до спільноти:
– вправи і методики для підвищення самооцінки – підтримка в почутті впевненості та цінності	– участь у місцевих заходах і проєктах волонтерство – почуття належності до спільноти

Складено та узагальнено на основі аналізу джерела [5].

Для ефективної психологічної підтримки та соціальної адаптації дітей в прийомних сім'ях необхідне поєднання ряду факторів. Зокрема, важливо створювати для дитини емоційна комфортне середовище, що передбачає забезпечення тепла та зрозумілості. Консультації з психологом допомагають дітям розібратися у своїх почуттях, а розробка навичок самоповаги зміцнює їх віру в себе [5–7]. Соціальна адаптація передбачає розвиток комунікативних навичок, активну участь у групових заняттях та інтеграцію в місцеву спільноту через волонтерства та інші заходи.

Доречно наголосити, що фінансова підтримка, доступність медичної допомоги та освіти є ключовими аспектами забезпечення добробуту дітей в прийомних сім'ях. Важливо розглянути рівень фінансової підтримки, яку надає держава для прийомних сімей, а також механізми її надання [8; 9]. Крім того, розглянемо доступність медичної допомоги та освіти для цих дітей, а також роль державних програм і страхових систем у забезпеченні цих послуг.

Фінансова підтримка:

– рівень фінансової підтримки: визначення суми грошей або інших ресурсів, які надає держава прийомним сім'ям для догляду за дітьми;

– механізми надання фінансової підтримки: опис процедур і вимог щодо подання заявок на фінансову допомогу, розгляду заявок та виплат.

Доступність медичної допомоги:

– забезпечення доступності медичної допомоги: вказівки щодо того, як забезпечити, щоб діти в прийомних сім'ях мали доступ до медичних послуг;

– роль державних програм або страхових систем: опис того, які державні програми або системи страхування можуть бути доступні для прийомних дітей і як вони працюють.

Доступність освіти:

– забезпечення доступу до освіти: інструкції щодо того, як забезпечити доступ до якісної освіти для дітей в прийомних сім'ях;

– організація шкільної або позашкільної освіти: опис того, як організована освітня програма для прийомних дітей, включаючи можливість навчання в школах або участь у позашкільних заняттях.

Таким чином, деталізація допоможе краще розуміти, як дії з фінансової підтримки, медичної допомоги та освіти можуть бути організовані для прийомних сімей та дітей.

Варто не погоджуватись з думкою О. Бурлака [5, с. 59–64], що систематичний моніторинг і оцінка є важливими етапами для забезпечення дотримання політики та стандартів у догляді за дітьми-сиротами. Спочатку необхідно визначити чіткі стандарти та політику догляду за дітьми-сиротами. Це може включати в себе нормативи щодо житла, харчування, освіти, медичного обслуговування, психологічної підтримки та інші аспекти. Створення системи, яка визначає, які показники та параметри будуть вимірюватися для оцінки дотримання стандартів [11; 12]. Ця система повинна бути структурованою і зрозумілою для всіх учасників процесу. Забезпечення систематичного збору даних про умови та якість догляду за

дітьми-сиротами. Це може включати в себе інформацію про житло, освіту, стан здоров'я, соціальну інтеграцію тощо. Оцінка зібраних даних для виявлення відхилень від встановлених стандартів та політики. Аналіз допомагає ідентифікувати проблемні ситуації і питання, які потребують уваги. Після аналізу даних важливо звітувати перед відповідними органами та громадськістю про результати моніторингу та оцінки. Це робить процес більш прозорим та відкритим. На основі результатів моніторингу вживати заходи для корекції невідповідностей стандартам. Це може включати в себе надання рекомендацій, зміни політики або реформи системи догляду за дітьми-сиротами. Процес моніторингу та оцінки повинен бути постійним і регулярно оновлюватися, щоб враховувати зміни у вимогах та потребах дітей-сиріт.

Таким чином, ця система допомагає забезпечити якість догляду за дітьми-сиротами та виявити проблеми та недоліки, які потребують уваги та виправлення.

Варто наголосити, що проведення інформаційних кампаній та публікація матеріалів, які розкривають проблеми дітей-сиріт і роль прийомних сімей у їх долі. Організація семінарів, лекцій, тематичних заходів і обговорень для громадськості, де обговорюються питання прийому дітей-сиріт та їхніх потреб [10].

Слід додати, що співпраця з школами і вишами для включення питань дітей-сиріт у навчальні програми та роботу з майбутніми педагогами і спеціалістами. Створення програм, які допомагають прийомним сім'ям зрозуміти особливості догляду за дітьми-сиротами та відповідати їхнім потребам.

Слід не забувати, що використання соціальних мереж та медіа для публікації історій успіху прийомних сімей і наголошення на важливості підтримки дітей-сиріт. Лобювання за прийняття законів та політик, що сприяють підтримці дітей-сиріт та розвитку прийомних сімей. Участь в міжнародних програмах і обмінах досвідом для вдосконалення підходів до прийому дітей-сиріт [10, с. 57].

Отже, наголошено на важливості забезпечення дітей-сиріт безпечними та підтримуваними умовами в прийомних сім'ях. Обговорено необхідність фінансової підтримки, медичної допомоги та освіти для цих дітей та важливість систематичного моніторингу та оцінки. Крім того, зроблено на розвитку соціальної свідомості стосовно прав та потреб дітей-сиріт та популяризації прийому дітей-сиріт в сім'ях і освіті громади.

Висновок. Таким чином, аналіз міжнародних стандартів та державної політики щодо дітей-сиріт

в прийомних сім'ях показав, що існує ряд ключових принципів, якими керуються міжнародні угоди та конвенції. Вони спрямовані на захист прав, фізичного та психічного здоров'я дітей, а також на забезпечення їх гідного життя в умовах сім'ї.

Отже, були розглянуті різні аспекти догляду за дітьми-сиротами та їхньої інтеграції в сім'ї та суспільство. Було підкреслено важливість створення безпечних та підтримуючих середовищ для цих дітей, а також надання їм емоційної підтримки та

розвитку соціальних навичок. Значення фінансової підтримки, медичної допомоги та освіти для прийомних сімей та дітей, а також необхідність систематичного моніторингу та оцінки для забезпечення дотримання стандартів та політики. Крім того, було зазначено, що розвиток соціальної свідомості стосовно прав і потреб дітей-сиріт є важливим завданням, і було запропоновано заходи для популяризації прийому дітей-сиріт в сім'ях та освіти громади щодо цієї теми.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Акімов О.О. Психологічні аспекти проявів корупції в державному управлінні / О.О. Акімов // *Державне управління: теорія та практика*. 2014. № 1. С. 181–188.
2. Акімов О.О. Функціональні чинники системогенезу професійної діяльності державних службовців / О.О. Акімов // *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 24. С. 68–74. DOI: 10.32702/2306-6814.2018.24.68.
3. Акімов О.О. Концепт системогенезу професійної діяльності державних службовців / О.О. Акімов // *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 23. С. 133–138. DOI: 10.32702/2306-6814.2018.23.133.
4. Акімов О.О. Робастність системи професійної діяльності державних службовців: системогенезний контекст / О.О. Акімов // *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 5. С. 104–109. DOI: 10.32702/2306-6814.2019.5.104.
5. Бурлака О. Зарубіжний досвід соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, і можливості його використання в Україні. *Трудове право. Право соціального забезпечення*. 2020 р. № 1. С. 59–64.
6. Доля І. Упровадження ефективних форм виховання в системі державної та сімейної опіки: міжнародний досвід та уроку для України. URL: <http://old.iss.gov.ua/Moitor/March08/04.htm>
7. Енциклопедія сучасної України. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=26159 (дата звернення: 15.10.2023).
8. Інвестиційний менеджмент: навчальний посібник. / Л. Докієнко та ін. Київ : Академвидав, 2011. 408 с.
9. Клименко В. Фінансовий ринок : навчальний посібник. / за ред. Павлова В. І. та ін. Київ : «Центр учбової літератури», 2015. 358 с.
10. Князька Л. Порівняльний аналіз соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в Україні та республіці Польща. *Трудове право: право соціального забезпечення*. 2019 р. № 2. С. 63–69.
11. Мордань О. Міжнародна практика реформування державної системи опіки: досвід для України. *Державне управління та місцеве самоврядування : збірник наук. праць*. 2012 р. № 2. С. 75–85.
12. Пліско Є., Тіщенко В. Аналіз сучасного стану соціального захисту дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування. 2022. URL : <http://profped.ddpu.edu.ua/article/view/259992/256359> (дата звернення: 15.10.2023).
13. Сьомін О. Правові засади влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: проблемні питання та напрями вирішення. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2020 р. № 5 URL : http://www.nvppp.in.ua/vip/2020/5/tom_1/16.pdf (дата звернення: 15.10.2023).
14. Sukhova, K., Borodin, Y., Tarasenko, T., & Komarova, K. (2022) Organizational mechanism of state management of social services in territorial communities. *Ad Alta: Journal of interdisciplinary research*, 12(1), XXVII, 188–192.
15. Venediktov, V., Boiko, V., Kravchenko, I., & Tyshchenko, O. (2021) European standards of mediation in civil disputes and their implementation in Ukraine: theory and practice. *Ad Alta: Journal of interdisciplinary research*, 11(2), XXI, 25–29.
16. Zapara, S., Pronina, O., & Lohvinenko, M. (2021) Legal regulation of the land market: European experience and Ukrainian realities. *Ad Alta: Journal of interdisciplinary research*, 11(2), XXI, 18–24.